Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi® www.esosder.org
Electronic Journal of Social Sciences® ISSN:1304-0278
Ekim/October(2020) - Cilt/Volume:19 - Sayı/Issue:76 (1611-1630)

YABANCI UYRUKLU ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN EĞİTİM SÜRECİNDE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLARA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ[1]

THE VIEWS OF FOREIGN SECONDARY SCHOOL STUDENTS ON THE PROBLEMS IN THE EDUCATION PROCESS

Hasan SARIAHMETOĞLU[2] - S. Tunay KAMER[3]

Öz

Göçmen aileler, göç ettikleri ülkenin sosyal ve kültürel yapısına uyum sağlamak için mücadele ederler. Fakat çocukları sadece yeni sosyokültürel yapıya değil, okul sistemine de uyum sağlamak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla okullar, farklı sosyokültürel yapılardan gelen mülteci çocukların yeni sosyokültürel yaşama uyum sağlamalarında anahtar bir role sahiptir. Bu araştırma, yabancı uyruklu ortaokul öğrencilerinin görüşlerine göre eğitim sürecinde yaşanan sorunları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma, nitel yöntem ve durum çalışması yaklaşımı ile yapılmıştır. Veriler, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak dört ortaokulda yirmi yabancı uyruklu öğrenci ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırma verileri, betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Elde edilen verilere göre yabancı uyruklu öğrenciler; okula ilk kayıt sırasında Türkçe bilmeme, onlara tercümanlık ve rehberlik edecek bir kişinin olmayışı, Türkçe öğrenmeyle ilgili kursların yetersiz olduğu ve bu konuda gerekli desteğin verilmediği gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Okullardaki faaliyetlere katılmalarında bir engel olmadığını, Türk arkadaşları tarafından ilk geldikleri zamanlarda dışlandıklarını ancak zamanla Türk arkadaşlar edindiklerini, okulda kendilerine genellikle ayrımcılık ve haksızlık yapıldığını düşünmektedirler. Problem ve isteklerini yönetici ve öğretmenlere iletebildiklerini, yönetici ve öğretmenlerin sorunlarıyla ilgilendiklerini belirtmişlerdir. İlk geldikleri zamanlarda dersleri anlamakta zorlandıklarını, ailelerinden daha çok Matematik ve İngilizce derslerinde yardım aldıklarını söylemişlerdir. Ailelerinin maddi sorunlar yaşadığını dolayısıyla okul ihtiyaçlarını teminde zorlandıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin çoğunluğunun gelecekte de Türkiye'de kalmak istediği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler*:* Göç, Yabancı uyruklu öğrenciler, Uyum, Okul sorunları, Eğitim süreci,

Abstract

Migrant families struggle to adapt to the social and cultural structure of the country in which they migrate. However, their children have to adapt not only to the new sociocultural structure but also to the school system. Therefore, schools have a key role in the adaptation of refugee children from different sociocultural structures to sociocultural life. This research aims to reveal the problems experienced in the education process according to the opinions of foreign secondary school students. The research was carried out with the qualitative method and case study approach. Data were obtained from semi-structured interviews with 20 foreign students in four secondary schools using the criterion sampling method. Research data was analyzed using descriptive analysis technique. According to the data, foreign studentsencounter problems such as not knowing Turkish, having no interpreters and guiding them during the first enrollment at the school, the courses related to learning Turkish are insufficient and the necessary support is not given. They think that there is no obstacle to their participation in the activities in schools, they are excluded by their Turkish friends when they first come, but they make Turkish friends in time, and they are generally discriminated against and injured in school. They stated that they were able to convey their problems and requests to managers and teachers, and that the managers and teachers were interested in their problems.. They said that they had difficulty in understanding the lessons when they first arrived and that they had been getting help from their families in Mathematics and English lessons. They stated that their families had financial problems and thus had difficulties in supplying their school needs. In addition, it has emerged that majority of the studentswant to stay in Turkey in future.

Keywords: Immigration, foreign students, adaptation, school problems, education process

[1] Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında tamamladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

[2] MEB Şube Müdürü, hasan371976@gmail.com, Orcid:0000-0002-6468-4312

[3] Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, tunaykamer@gmail.com, Orcid:0000-0002-1504-1273

Makale Türü: Araştırma – Geliş Tarih: 26/03/2020 – Kabul Tarihi: 03/08/2020
DOI:10.17755/esosder.709695
Atıf için: Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 2020; 19(76): 1611-1630

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) raporlarına göre; *"31 milyon çocuk doğdukları ülkenin dışında başka bir ülkede yaşarken, doğduğu ülke dışında yaşayan her üç çocuktan biri ise mültecidir"*. Yani dünyadaki yaklaşık olarak her 200 çocuktan biri mülteci konumundadır. Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütünün (UNHCR) yetkisi alanındaki çocuk mülteci sayısı 2005-2015 yılı arasında iki kattan daha fazla ve toplam çocuk göçmen sayısı da % 21 artmıştır. Başta doğdukları ülkelerin bulunduğu bölgelerde olmak üzere, bugün dünyada barındırılan çocuk mülteci sayısı yaklaşık 10 milyondur. Dünyadaki göçmenlerin büyük çoğunluğu yetişkinken, günümüzde mültecilerin yarısını çocuklar oluşturmaktadır. En fazla mülteci barındıran 10 ülkenin tamamı Asya ve Afrika'dadır. Bu ülkeler arasında UNHCR'nin yetki alanında en çok mülteci barındıran ülke ise açık ara Türkiye'dir. Türkiye'deki mültecilerle ilgili yaşa göre ayrıştırılmış tam veriler bulunmamakla birlikte, toplam mülteciler içindeki önemli payı nedeniyle Türkiye'nin günümüzde dünyada en fazla çocuk mülteci barındıran ülke olduğu söylenebilir (UNICEF, 2016).

Gencer, (2017) göç eden çocuklar açısından bakıldığında sığınma talebinde bulundukları ülkenin özellikleri kadar, geldikleri ülkelerdeki mevcut durum ve gelme sebeplerinin de önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu durumun ihtiyaç tespiti ve kaynak analizi ile politika oluşturma ve uygulama süreci için çok gerekli ve gelinen ülkenin dil, din, ırk, etnik, kültürel, ailesel, toplumsal yapıları gibi özellikleri de sosyal kabul ve uyum süreçleri açısından dikkat edilmesi gereken faktörler arasında olduğunu ifade etmektedir (Gencer, 2017).

Göçmen aileler geldikleri ülkede sosyal ve kültürel çevreye uyum sağlamak için mücadele ederken çocuklar sadece yeni sosyokültürel çevreye değil, aynı zamanda bu çevredeki okul sistemine de uyum sağlamak zorundadır. Özellikle çocuklar için yeni başlayan bu hayat Nar'a (2008) göre onların ruh sağlığında çeşitli bozulmalara neden olabilmektedir. Göç, çocuk ve ergen açısından çeşitli riskler içermekte ve uyum sorunları oluşabilmektedir. Bu durum çocukların eğitimlerine de yansımaktadır ve dolayısıyla bu çocuklar göç ettikleri yerlerdeki okullarda çeşitli problemlerle karşılaşmaktadırlar (Nar, 2008).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre her çocuğun *"yaşama, katılım, korunma ve gelişim"* olmak üzere dört temel gereksinimi ve hakkı vardır. Her çocuğun gelişebilmesi için doğduğundan itibaren beslenme, uyku, hareket edebilme, korunma ihtiyacı bulunmaktadır. Ayrıca çocuğun eğitim hakkı da temel bir hak olarak tanımlanmış ve bu anlaşmaya taraf olan ülkelerdeki bütün çocukların bu haklardan eşit olarak faydalanmaları istenmiştir (Gencer, 2017).

Eğitim, insanın mükemmel bir varlık haline gelme/getirilme süreci olarak değerlendirildiğinde eğitimin amacı insanı bulunduğu noktadan alıp iyi yönde gelişmesini sağlamaktır. Bugün yaşanan birçok insani ve toplumsal sorun eğitimle ilişkilendirilmektedir. Günümüzde eğitim, sosyalleşme süreçleriyle beraber anılmaktadır (Şişman, 2017). Yani eğitimin; bir bakıma insanı sosyalleştiren, içinde bulunduğu topluma hazırlayan işlevinin olduğu görülmektedir. Eğitim aynı zamanda hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreçteki olaylar hem eğitimi etkilemekte hem de eğitimden etkilenmektedir. Göçler de insan hayatında büyük etkileri olan önemli olaylardan biridir.

Göçmenlerin eğitimi, göçmenler kadar göç edilen ülkelerdeki çocukların geleceği için de çok önemlidir. Göçten kaynaklanan eğitim sorunlarının bu bakış açısıyla ele alınması, bütün sosyal kesimlerin ve kurumların işbirliği içinde daha kapsamlı ve ciddi bir şekilde üzerinde durması, bunun topluma iyi bir şekilde açıklanması gereklidir. Göç ve eğitim konusunun sadece göçmenlere değil göç edilen ülkenin insanlarına da yarar sağlayacağı bakış açısıyla ele alınması ve buna göre çözümlerin üretilmesi gerekmektedir. Çünkü göçmen

çocukların eğitim sorunlarının çözülmemesi ve uyumlarının sağlanamaması, göç edilen ülkeler için bir güvenlik problemi haline gelebilmektedir (Eren, 2019).

Türkiye'de mülteci çocuklar için, Geçici Eğitim Merkezlerinde ya da özel eğitim okullarında eğitim mevcuttur ancak, 1994'te yayımlanan Salamanca Bildirisinde de belirtildiği gibi olması gereken, çocukların ayrıştırılmış ortamlarda değil, akranlarıyla birlikte devlet okullarında eğitim görmesidir (Booth & Ainscow, 2002; Dede, 1996). Bu amaçla Türkiye, 2014 yılında yayınladığı bir genelge ile mülteci çocuklara, devlet okullarında eğitime erişme olanağı sağlamıştır. Bu gelişme Türkiye'de bütün eğitim sisteminin ve bu sistemin bütün unsurlarının, (okullar, öğretmenler, yöneticiler, öğrenciler gibi) mülteci öğrencilerin eğitime etkin katılımını sağlamak amacıyla daha kapsayıcı yaklaşımlar geliştirmesini zorunlu kılmıştır.

Ülkemizde, 1951 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 29 Ağustos 1961 tarihli 359 sayılı kanunla onaylanarak kabul edilmiştir. Sözleşmenin 42'nci maddesindeki *"Her devlet, imza, tasdik veya katılım esnasında sözleşmenin 1, 2, 4, 16, 33 ve 36-46 maddeleri haricindeki maddeler hakkında kısıtlayıcı kayıtlar beyan edebilir"* hükmü çerçevesinde, bulunduğumuz bölge de göz önünde bulundurularak, mülteciliğin belirlenmesine dair öngörülen seçme hakkı kullanılmıştır. Bu sözleşme kapsamında sadece Avrupa'dan Türkiye'ye gelerek iltica etmek isteyen yabancıların mülteci olarak kabul edileceği 359 sayılı kanunla yayınlanan bildirgede belirtilmiştir. Avrupa haricindeki dünyanın diğer bölgelerinden gelen ve 1967 Protokolündeki mültecilik tanımına uyan sığınmacılara da 1994 İltica Yönetmeliği ile üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilinceye kadar makul bir süre Türkiye'de ikamet etmelerine izin verilerek geçici sığınma hakkı tanınmıştır (İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı, 2005).

Savaş, çatışma ve göç gibi travmatik yaşantılarla karşılaşan çocuklara eğitim verilmesinin pek çok açıdan yararı vardır (Ferris & Winthrop, 2010; Nicolai & Triplehorn, 2003). Eğitim, çocukların uyum sağlama mekanizmalarını geliştirme işlevine sahiptir. Koruyucu niteliği de olan eğitim, öğrencilerin kendilerini değerli hissetmelerini, toplumsal ilişkilerini geliştirmelerini, bir yetişkinin denetiminde olmalarını ve belli zamanlarda belli bir kitleye erişebilmelerini sağlar (Nicolai & Triplehorn, 2003; Berry, 2003). Eğitim, eğer nitelikli ve güvenli bir biçimde verilirse, çocukların sömürülmesi, istismar edilmesi, silahlı gruplar tarafından istihdam edilmesi ve cinsel istismar edilmesi gibi kötülüklerden korur. Okullar, yabancı uyruklu çocukların ve ailelerinin, göç edilen ülkede yaşayan çocuklar ve aileleriyle uyum sağlamasını ve bütünleşmesini hızlandırmaktadır (Olivos & Mendoza, 2010).

Araştırmanın amacı ve önemi

Genelde ülkemizde özelde de Kastamonu'da yabancı uyruklu aile sayısı günden güne çoğalmaktadır. İlimizde bu ailelerin çocuklarının eğitimi, okullarımızda Türk öğrencilerle beraber yürütülmektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin özellikle yoğun olduğu okullarımızda bu durumdan kaynaklı çeşitli sorunların olması muhtemeldir. Bu araştırmanın amacı yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim sistemine uyumunda karşılaşılan sorunları ve önerileri öğrenci, görüşlerine göre belirlemektir.

Ülkemizin her yerine hızla yayılan ve sayıları sürekli artan yabancı uyruklu ailelerin çocuklarının eğitimi güncel bir sorun olarak varlığını devam ettirmektedir. Bu sorunların çözümü için geliştirilecek politikaların belirlenmesine kaynak olabilecek bilimsel çalışmaların yeterli olmadığı görülmektedir. Ayrıca ortaya çıkan sorunlar günden güne ve bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullardaki yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve eğitimin paydaşı olan bütün çevreler bu durumdan etkilenmektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim gördüğü okullardaki

karşılaştıkları sorunları derinlemesine görüşmeler yoluyla belirlemek literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Ayrıca Kastamonu'da yabancı uyruklu öğrenciler hakkında yapılan derinlemesine bir araştırmanın olmaması da yaptığımız bu çalışmanın önemini artırmaktadır. Bu çalışma eğitim politikacılarına ve bu alandaki uygulayıcılara da ışık tutacaktır.

Araştırmanın amacına ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır. Yabancı uyruklu öğrencilerin;

1. Okula ilk kayıt sırasında yaşadıkları sorunlar nelerdir?
2. Sosyal ve sportif faaliyetlere katılımla ilgili yaşadıkları sorunlar nelerdir?
3. Türkçe öğrenmeyle ilgili yaşadıkları sorunlar nelerdir?
4. Arkadaşlarıyla ilişki ve iletişiminde yaşadıkları sorunlar nelerdir?
5. Öğretmenleri ve okul yöneticileriyle ilişki ve iletişiminde yaşadıkları sorunlar nelerdir?
6. Akademik başarıları ile ilgili karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
7. Ayrımcılıkla ilgili yaşadıkları sorunlar nelerdir?
8. Okul masraflarını karşılamada yaşadıkları sorunlar nelerdir?
9. Gelecekle ilgili hedefler konusundaki düşünceleri nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma nitel yöntem ve durum çalışması yaklaşımı ile yapılmıştır. Durum çalışması, *"güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir"* (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Durum çalışması; *"araştırmacıya bir olaya müdahale etmeden derinlemesine inceleme, anlama, birey, katılımcı veya toplum üzerindeki etkisi veya ilişkisi konusunda çıkarımlarda bulunma"* imkânı vermektedir (Akar, 2016).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kastamonu il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı 4 ortaokuldaki 20 yabancı uyruklu öğrenci oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemi ile bu çalışmada örneklem belirlenmiştir. Bu örneklem yönteminde Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılması esastır. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir. Bu bağlamda Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan verilere göre Kastamonu ilinde ortaokul seviyesinde yabancı uyruklu öğrenciye en çok sahip olma durumu ölçüt alınarak çalışma yapılacak okullar seçilmiştir. Görüşme yapılacak öğrenciler seçilirken okul idarecileri ve öğretmenlerin belirlediği öğrencilerle çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin seçiminde Türkçe bilmelerine ve değişik uyruklardan olmalarına dikkat edilmiştir. Öğrencilerin kişisel özelliklerine ilişkin bulgular Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin kişisel özelliklerine ilişkin bulgular

Kod	Uyruk	Cinsiyet	Yaş	Sınıf	Kiminle Yaşadığı	Ailedeki Kişi Sayısı	Türkiye'ye Geliş Tarihi	Türkiye'de Okula Başladığı Sınıf
ÖGR1	Afganistan	Erkek	14	7	Anne Baba	7	2016	6
ÖGR2	Afganistan	Kız	15	7	Anne Baba	3	2011	1
ÖGR3	Afganistan	Kız	13	7	Anne Baba	9	2016	6
ÖGR4	Irak	Erkek	14	7	Anne Baba	10	2014	4
ÖGR5	İran	Kız	13	8	Anne Baba	4	2014	5
ÖGR6	Irak	Erkek	12	5	Anne Amca	11	2016	5
ÖGR7	Irak	Kız	15	8	Anne Baba	6	2013	5
ÖGR8	Mısır	Erkek	13	7	Anne Baba	6	2016	6
ÖGR9	Irak	Kız	12	5	Anne Baba	5	2014	3
ÖGR10	Afganistan	Kız	11	5	Anne Baba	4	2016	3
ÖGR11	Irak	Kız	14	7	Anne Baba	6	2015	5
ÖGR12	Irak	Erkek	14	7	Anne Kardeş	5	2013	5
ÖGR13	Irak	Erkek	14	7	Anne Kardeş	5	2014	4
ÖGR14	Irak	Erkek	15	8	Anne Baba	6	2014	6
ÖGR15	İran	Erkek	15	8	Anne Baba	4	2016	7
ÖGR16	İran	Erkek	14	8	Anne Baba	5	2012	3
ÖGR17	İran	Erkek	14	8	Anne Baba	5	2013	4
ÖGR18	Afganistan	Kız	14	7	Anne Baba	14	2015	5
ÖGR19	İran	Erkek	13	6	Anne Baba	4	2015	4
ÖGR20	Afganistan	Erkek	14	6	Anne Baba	4	2012	1

Verilerin toplanması

Bu araştırmadaki verilerin toplanması için araştırmacıların hazırladığı arı yapılandırılmış görüşme (mülakat) formları kullanılmıştır. Görüşme (mülakat), sözlü iletişim kurularak yapılan veri toplama (soruşturma) tekniğidir. Görüşme, *"bireylerin çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesinde en kestirme yol olarak kullanılagelmiştir"* (Karasar, 2015). Büyüköztürk, Kılıç Çakmak ve Demirel'e (2009) göre yarı yapılandırılmış görüşmeler, "*hem basit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirir. Görüşme yöntemi, görüşülene kendini ifade etme imkânı ve gerektiğinde derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajlar da sağlamaktadır"*.

Görüşme formunda kişisel özelliklerle ilgili 10, eğitim sistemine uyumda karşılaştıkları sorunlarla ilgili 13 olmak üzere toplam 23 soru vardır. Görüşme sorularının araştırmanın amacına uygun, yansız, açık ve anlaşılır sorular olmasına dikkat edilmiştir. Bu çerçevede problem cümlelerine uygun olarak soru havuzu oluşturulmuş, hazırlanan taslak görüşme formu kapsam geçerliliği için 4 öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Uzman görüşlerine göre görüşme soruları yeniden düzenlenmiştir. Sonrasında çalışma grubunda yer almayan 2 yabancı uyruklu öğrenci ile görüşme formlarına pilot çalışma uygulamaları yapılmıştır.

Verileri toplama sürecine başlamadan önce Kastamonu İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yapılan yazışmalar sonucunda gerekli izinler alınmıştır. Okul yönetimleri ile görüşme yapılarak öğrenciler için uygun zaman ve mekân belirlenmiş ve görüşmeler 16- 29 Mayıs 2018 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmeler 4 okuldan gönüllülük esası ile belirlenen 5'er öğrenciyle yapılmıştır. Bu kapsamda, her görüşme öncesinde, görüşmenin amacı, içeriği, yöntemi vb. hususlarda görüşmeciler bilgilendirilmiş, ses kaydı alınacağı konusu da özellikle belirtilerek görüşmecilerin rızaları alınmış ve kimliklerinin gizli tutulacağı, araştırmaya ilişkin hiçbir raporda ve yayında kişi isimlerinin kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Görüşme yapılırken her bir katılımcıya kodlar (ÖĞR1,2,3…) verilmiştir. Görüşmelere ait ses kayıt süreleri 232 dakika 19 saniye ve Microsoft Word programına aktarıldıktan sonra ortaya çıkan sayfa sayısı ise 23'tür.

Verilerin analizi

Veriler, betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz yönteminde, Yıldırım ve Şimşek'e (2016) göre, *"veriler görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular veya boyutlar dikkate alınarak sunulabilir ve görüşülen veya gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak için doğrudan alıntılara yer verilir. Bu analizle, elde edilen bulgular düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunmak amaçlanır. Bu amaç ile elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden-sonuç ilişkileri irdelenir ve bazı sonuçlara ulaşılır"* (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çerçevede araştırma sırasında öğrencilerden elde edilen ses kayıtları Microsoft Office Word programında yazıya aktarılmıştır. Görüşme formlarından elde edilen veriler, araştırma sorularına göre düzenlenmiş daha sonra veriler tanımlanmış ve gerekli yerlerde doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Son aşamada ise bulguların yorumlanmasına geçilmiştir. Öğrenci görüşmelerinden aktarılan orijinal ifadelerin önünde verilen öğrenci kodları alıntıların kimden alındığını temsil etmektedir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda "*iç geçerlik*" yerine "*inandırıcılık"*, "*dış geçerlik*" yerine "*aktarılabilirlik*", "*iç güvenirlik*" yerine "*tutarlılık*" ve "*dış güvenirlik*" yerine "*teyid edilebilirlik*" kavramları kullanılmakta olup nitel araştırmalar nicel araştırmalarda kullanıldığı şekliyle güvenirlik peşinde değildir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel çalışmaların güvenirliğinin arttırılması için araştırmacı izlenen süreçleri açıkça tanımlamalı, ilgili dokümanlarla kanıt sağlamalı, araştırmayı sistem dâhilinde kademeli olarak gerçekleştirmeli ve sunmalıdır (Paker, 2015). Bu kapsamda araştırmanın inandırıcılığını sağlamak için katılımcılardan bazıları zaten öğrencilerimiz olduğundan ve daha önceden tanıdığımız için diğerleriyle de görüşme öncesinde yaptığımız sohbetlerle samimiyet sağlanmaya çalışılmış, böylece verilerin gerçeği yansıtması sağlanmıştır. Ayrıca veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin analizi ve yorumlanması sürecinde nitel araştırma yöntemlerinde uzman akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmanın aktarılabilirliğini sağlamak için ayrıntılı betimleme yoluna gidilmiştir. Ayrıntılı betimleme *"ham verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılması"* yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmanın tutarlılığı araştırma sürecinde verilerin benzer süreçlerle toplanıp toplanmadığı; teyit edilebilirliği ise araştırmacının kendi konumunun ve varlığının araştırmayı etkilememesi, ayrıca araştırma sürecindeki bütün verilerin, notların ve yapılan kodların saklanması ve gerektiğinde incelenmeye sunulması ile ilişkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu araştırmada tutarlılık için görüşmelerde benzer yaklaşımla sorular sorulmuş ve kayıt altına alınmıştır. Teyit edilebilirlik için görüşmecilerin, araştırmacının konumundan ve varlığından etkilenmemesi konusunda gerekli hassasiyet gösterilmiş, veriler incelenebilecek şekilde saklanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Okula ilk kayıt sırasında yaşanan sorunlarla ilgili görüşler

Öğrencilere okula ilk kayıt olma işini nasıl yaptırdıklarını ve kayıt olurken yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmak için "*Okula ilk kayıt işleminizi nasıl yaptırdınız? Ne tür zorluklarla karşılaştınız? Bu konuda size kim yardımcı oldu?"* sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplara göre yabancı uyruklu öğrencilerin kayıt yaptırmaya anne veya babayla (9 kişi), abi veya ablayla (4 kişi), anne baba ve tercümanla (4 kişi), anne baba ve daha önce Türkiye'ye gelmiş bir akraba veya tanıdıkla (3 kişi) gittikleri ortaya çıkmıştır. Kayıt sırasında yaşadıkları sorunlara baktığımızda en çok yaşadıkları sorunun Türkçe bilmemeleri ve buna bağlı olarak iletişim kurmada yaşadıkları güçlükler olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'ye daha önce gelen akrabaları veya tercüman sayesinde okula kayıt sırasında sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

> *ÖĞR2: Okula ilk annemle beraber gittim. Bize yardımcı olan tercüman vardı. Gittiğimde ilk kayıt yaptığımda orada bana kıyafet vermişlerdi. Sonra bana bir soru sormuşlardı bilememiştim orada. Türkçe bilmediğimiz için adımızı bile söyleyemiyorduk. Ama bir tercüman olduğu için rahatça bize söylüyordu. Bir zorluk yaşamadık. Çünkü tercüman vardı.*

> *ÖĞR17: Bizim ilk Türkiye'ye geldiğimizde akrabalarımız vardı. Onların bir tane oğulları vardı. 17 yaşındaydı. Annem babamla o akrabamız Milli Eğitim'e gittiler. Daha sonra Milli Eğitim bir tane belge verdi. Adresinize en yakın okula götürün, kayıt olabilirsiniz dediler. Ben de gittim onlarla. Türkçe konuşamıyorduk. Akrabamız bize tercüme ediyordu. Tercüman olduğu için sorun yaşamadık.*

ÖĞR3: Benim annem ve büyük ablam vardı. Türkçe bilmedikleri için çok zorluklar çektik. Bir tercüman vardı Afganlı. Annem Ondan yardım istedi. O da işe gidiyordu. Telefonla arayıp onunla konuştular. Yani nasıl yapmam gerekiyor falan. Sonra zorlukla kaydettirdiler. Tanıdığımız bir kişi yardım etti.

ÖĞR4: Okula ilk babam ve babamın arkadaşıyla gittik. Çünkü biz ilk geldiğimizde Türkçe bilmiyorduk. Babamın arkadaşı Türkçe biliyordu. O Milli Eğitim'e götürdü bizi. Orada kaydımı yazdırdım. Biraz Türkçe bilmediğimiz için zorluk yaşadık.

ÖĞR14: Okula ilk burada başladım. İlk kaydımı babamla yaptım. Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gittim. Sonra buraya geldim. Türkçe bilmiyorduk. Tercüman yoktu. Ben biraz öğrendim yani biraz biliyordum.

ÖĞR9: Kayıt olmaya babamla beraber gittik biz. Kimliğimiz yoktu. Önce okula almadılar beni. Kimlik numaram gözükmediği için almadılar yani. Daha sonra almaya karar verdiler ama karne vermeyeceklerdi. Şu an benim altıya gitmem lazımdı ama ben beşe gidiyorum o yüzden. Ama ben o kayıtsız gittiğim dönemde okuma yazma öğrendim. O zamanlar sınıf tarafından çok dışlandım yani. Okula ilk gittiğimizde telefonda olan uygulama ile anlaştık. Arapçadan Türkçeye Türkçeden Arapçaya tercüme yapıyor bu uygulama.

Elde edilen verilere göre görüş bildiren bütün öğrencilerin okula kayıt sırasında sorun yaşadığı anlaşılmaktadır. En büyük sorunun iletişim olduğu görülmüştür. Bu sorunu tercümanla halledenler olduğu gibi tercüman kullanmayanlar da vardır. Araştırmaya katılan öğrenci görüşlerinde Türkiye'ye gelen öğrenci ve ailelerinin Türkçe bilmemeleriyle ilgili sorunu çeşitli yöntemlerle aşmaya çalıştıkları ortaya çıkmıştır. Daha önce Türkiye'ye gelen akrabaları, anne veya babalarının arkadaşları, o dili bilen öğretmenler, telefon uygulamaları, kayıt olduğu okulda okuyan ve o dili bilen diğer öğrenciler veya daha önce yaşadıkları yerde öğrenmiş oldukları Türkçeyi kullanmaları okula kayıt sırasında yaşadıkları iletişim sorununu çözme yöntemleri olarak görülmektedir.

Sosyal ve sportif faaliyetlere katılımda yaşanan sorunlarla ilgili görüşler

Yabancı uyruklu öğrencilerin okullarda yapılan sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katılıp katılmadıkları, öğretmenler ve okul yönetimlerinin öğrencilerin bu tür faaliyetlere katılmalarına fırsat tanıyıp tanımadıklarını belirlemek için öğrencilere "*Okulda herhangi bir spor takımına girdiniz mi? Bir sosyal faaliyete (bayram kutlaması, şiir okuma, gezi vb.) katıldınız mı? Bunlar için size fırsat tanındığını düşünüyor musun?"* sorusu sorulmuştur. Cevaplara (20 kişi) bakıldığında öğrencilerin genelde faaliyetlere katıldığı (13 kişi), katılmayanların (7 kişi) da kendi istekleri doğrultusunda katılmadıkları görülmüştür. Görüşülen öğrencilerden biri hariç tamamı öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin kendilerini bu tür faaliyetlere kattıklarını (19 kişi), bu konuda hiçbir kısıtlama olmadığını, kendilerine Türk öğrencilerle eşit davranıldığını söylemişlerdir.

ÖĞR2: Girdim hocam voleybol okul takımına girdim. Bir de koşu yaşına katılmıştım. Evet, hocam katıldım ilkokulda şiir okumasına katılmıştım. Bir de izcilik kampına katıldım. Bir ormana gitmiştik. Evet soruyorlar bize istiyor musunuz? İstemiyor musunuz? diye.

ÖĞR9: Okulda voleybol takımına girdim. İlkokulda şiir ve kompozisyon yarışmasına katıldım. Şimdi Beden Eğitimi kurslarına katılıyorum. Orada tüm spor faaliyetlerini yapıyoruz. Biz yabancı öğrencilerin tüm faaliyetlere katılmasına izin veriliyor. Herhangi bir ayrım görmedim.

ÖĞR11: Bu tür faaliyetlere katılmadım. Biz isteyince katıyorlar. O senin seçimin hocam. Seçim bize kalmış.

ÖĞR15: Geçen sene değil de bu sene ben bisikletçiyim. Zaten bisiklet sporuna başladım. Sonra bu okulda da hentbol takımına girdim. Vallahi başka hatırlamıyorum katılmadım herhalde. Allah razı olsun katıyorlar. Yabancı veya Türk fark etmiyor. Yani aynı Türk öğrenciler gibi bakıyorlar bize.

Öğrencilerden sosyal ve sportif faaliyetlere katılmadıklarını belirten öğrenciler de vardır. Bu öğrenciler sosyal, sportif veya kültürel faaliyetlere katılmama sebepleri olarak kendi isteklerinin olmaması (5 kişi), okul haricinde çalışıyor olmaları (1 kişi) gibi sebepler söylemiş bir öğrenci de okul tarafından bu tür faaliyetlere katılmadığını belirtmiştir.

ÖĞR10: Herhangi bir spor takımına girmedim. Başka bir faaliyete katılmadım. Yabancı olduğumuz için katmıyorlar.

ÖĞR12: Girmek istedim ama girmedim. Yani kardeşlerim var bazı şeyler istiyorlar. Yani onun için çalışmam gerekiyordu.

Elde edilen verilere göre öğrencilerin çoğunlukla sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katıldıkları, bazı öğrencilerin kendi istekleri doğrultusunda katılmadıkları, öğretmen ve yöneticilerin bu konuda yabancı öğrencilere bir ayrında bulunmadıkları, hatta teşvik ettikleri görülmektedir.

Türkçe öğrenmede yaşanılan sorunlarla ilgili görüşler

Yabancı uyruklu öğrencilere Türkçeyi nasıl öğrendikleri ve öğrenirken karşılaştıkları sorunları ortaya çıkarmak için "*Türkçe öğrenmeyle ilgili ne tür faaliyette bulundunuz? Bu sorunu nasıl aştınız?"* sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplara bakıldığında (20 kişi) öğrencilerin birçoğunun Türkçeyle ilgili bir kursa gitmediği (14 kişi), bazılarının kısa süreliğine kurslara katıldığı (6 kişi) görülmektedir. Türkçeyi nasıl öğrendikleri sorulduğunda çoğunun arkadaşları ve çevresinden öğrendiği (8 kişi) anlaşılmaktadır. Yine kitaplardan (3 kişi) veya televizyon internet gibi araçlardan (3 kişi) da yararlandıklarını söylemişlerdir.

ÖĞR6: Hayır kursa gitmedim. Arkadaşlar konuşurken onları dinleyerek öğrendim. Sonra da kitaba bakarak falan. Yani onların dilinden duyarak anladım.

ÖĞR8: Hayır gitmedim kursa. Arkadaşlarla konuşarak öğrendim.

ÖĞR11: Hayır, bir kursa gitmedim. Daha çok internetten baktım Türkçe harflerin okunmasına yazılmasına. Sonra yani derslerde falan Türkçe hocaları yardımcı oldular.

Yukarıda ifade edilen herhangi bir kursa gitmemeyle ilgili görüşlerin yanında kursa çok az gittiğini veya okullarında açılan Türkçe kursuna katıldığını belirten öğrenciler de vardır.

ÖĞR14: Kursa bir kere gittim. Sonra gitmedim. Türkçeyi arkadaşlarımla konuşarak öğrendim. Önce kaldığımız yerde Zonguldak'ta bir aile vardı. Onlar çok iyi insanlar. Onlarla konuştum konuştum sonra okula geldim, arkadaşlarımla konuştum öğrendim yani.

ÖĞR18: Okulda açılan Türkçe kursuna gittim. Bu kursun faydası oldu. Yazmayı öğrendim, okumayı öğrendim.

ÖĞR7: Türkçe öğrenme ile ilgili bir kursa gitmedim. Arkadaşlarım öğretiyordu. Bir de hoca vardı o öğretiyordu. Hoca boş ders olduğunda bize Türkçe öğretiyordu. Herhangi bir kurs şeklinde değil.

Elde edilen verilere bakıldığında öğrencilerin dil sorununun zamanla çevresindeki arkadaşları, komşuları ve öğretmenleriyle iletişimleri sonucunda çözüldüğü görülmektedir. Bu konuda düzenli Türkçe kurslarının yetersizliği, açılan kurslara ise az sayıda öğrencinin kısa süreliğine katıldığı anlaşılmaktadır.

Türk arkadaşlarıyla ilişki ve iletişiminde yaşadıkları sorunlarla ilgili görüşler

Bu konuyla ilgili öğrenci görüşleri okul içi ve okul dışı olmak üzere iki başlık altında verilmiştir.

Okul içinde yaşanan problemler

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türk arkadaşlarıyla beraber vakit geçirip geçirmediklerini, onlarla nasıl ilişki kurduklarını, Türk arkadaşlarının kendilerini nasıl karşıladıklarını, bu konuda sorun yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek amacıyla öğrencilere *"Okulda Türk arkadaşlarınızla oyun oynuyor musunuz? Yabancı olduğunuz için Türk arkadaşlarınız tarafından dışlandığınızı hissediyor musunuz?"* sorusu yöneltilmiştir. Cevap veren öğrenciler (20 kişi) Türk arkadaşlarıyla beraber oyun oynadıklarını (17 kişi) Türk arkadaşlarının kendilerini oyunlara kattığını söylemişlerdir.

ÖĞR12: Futbol oynuyorum, basketbol oynuyorum. Başka şeyler oynuyorum da. En çok bunlar.

ÖĞR13: Maç yapıyoruz, top oynuyorum. Mesela basketbol oynuyorum. Başka oynamıyorum. Beraber oynuyoruz. Bir şey demiyorlar. Çağırıyorlar Muhammed gel. Biz de diyoruz tamam. Oynuyorum.

Türk arkadaşları tarafında dışlanıp dışlanmadıkları sorulduğunda ise öğrencilerden bazıları (6 kişi) özellikle ilk geldikleri zamanlarda dışlandıklarını, oyunlara katılmadıklarını, kendilerine gülündüğünü söylemişlerdir.

ÖĞR16: Türk arkadaşlarım tarafından dışlanma ilk geldiğim zamanlar bazen oluyordu. Mesela yanlarına gidiyordum. Benimle konuşmuyorlardı. O zaman ben Türkçe bilmiyordum. Birbirimizi anlamıyorduk. Daha sonra abim Türkçe öğrenmeme yardım etti. Böyle böyle gelişti Türkçem. Daha sonra arkadaşlarımla aram daha iyi olmaya başladı.

ÖĞR9: Türk arkadaşlarım tarafından ara sıra dışlanma yaşıyorum. İlk geldiğimizde bayağı bir dışlanmıştık. Niye geldiniz dediler. Benim bir sıkıntım yok, babama bir tehdit olmuştu. Babam gazetecinin şoför olduğu için bayağı bir sıkıntı yaşadık. Siz niye vatanınızı korumadınız, bizim vatanımızdan gidin dediler. Atatürk'ü biz öldürmüşüz falan. Şimdi bu tür şeyler olmuyor. Benim Türk olduğumu söylüyorlar. Konuşmamdan yabancı olduğum anlaşılmıyormuş. Iraklı olduğumu söylemediğim sürece bilmiyorlar ama ben yine de söylüyorum. Artık okulda bir dışlanma görmüyorum ama dışarıda görüyorum. Çocuklarına onunla oynama o pistir diye dışlamalar oluyor dışarıda.

Okul dışında Türk arkadaşlarıyla yaşadığı sorunlarla ilgili öğrenci görüşleri

Yabancı uyruklu öğrencilerin okul dışında Türk arkadaşlarıyla nasıl bir ilişki içinde olduklarını, dışarıda da okuldaki arkadaşlıklarının devam edip etmediğini, bu konuda sorun yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek amacıyla öğrencilere *"Okul dışında Türk arkadaşlarınızla*

ne tür faaliyetler yapıyorsunuz? Varsa örnek verir misin?" sorusu yöneltilmiştir. Cevap veren öğrenciler (20 kişi) okul dışında Türk arkadaşlarının olduğunu (16 kişi), bunlarla çeşitli oyunlar oynadıklarını, parkta oturduklarını, gezdiklerini, hatta birbirlerinin evlerine gittiklerini ifade etmişlerdir.

ÖĞR20: Dışarıda parka gidiyoruz, birbirimizin evlerine gidiyoruz, oyun oynuyoruz, ders çalışıyoruz. Yani hiç tek kaldığım zaman olmadı.

ÖĞR10: Dışarıda Türk arkadaşlarım var. Okul dışında onlarla iyi anlaşıyoruz. Onlar bu okuldan değil. Onlarla gezmeye gidiyoruz, yakar top oynuyoruz, piknik yapıyoruz.

ÖĞR3: Ailelerimizle parka gidiyoruz bazen. Türk arkadaşlar da bizle geliyor. Bazı zamanlarda alışverişe çıkıyoruz Türk arkadaşlarla. Ailesi ile bize geliyorlar biz de onlara gidiyoruz. Üç kere gittik.

ÖĞR18: "Okul dışında hiç Türk arkadaşım yok. Yabancı arkadaşlarım var."

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunluğunun okulda ve okul dışında Türk arkadaşlar edindikleri görülmüştür. İlk geldikleri zamanlarda Türk arkadaşları tarafından dışlandıklarını, oyunlara katılmadıklarını, ileriki zamanlarda ise Türk arkadaşlarının kendilerini kabullendiklerini, bir ayrım veya dışlanma yaşamadıklarını, bu arkadaşlarıyla oyunlar oynadıklarını, gezdiklerini, parklarda oturduklarını, ailecek birbirlerinin evlerine gittiklerini ifade etmişlerdir. Yabancı öğrencilerin büyük çoğunluğunun çevresiyle uyum sorunlarını zamanla çözdüğü anlaşılmaktadır.

Öğretmenler ve yöneticilerle ilişki ve iletişimde yaşanan sorunlarla ilgili görüşler

Yabancı uyruklu öğrencilerin isteklerini ve sorunlarını öğretmen ve okul idarecilerine iletirken sorun yaşayıp yaşamadıkları ve öğretmen ve okul idarecilerinin yabancı uyruklu öğrencilerin sorunları ve istekleriyle ilgilenip ilgilenmediğini ortaya çıkarmak amacıyla öğrencilere *"Okulda karşılaştığınız ne gibi sorunlar var? Bu sorunlarınızı öğretmen/idarecilere iletebiliyor musunuz? Öğretmen ve idareciler sorunlarınızla ilgileniyorlar mı? Nasıl?"* sorusu yöneltilmiştir. Cevap veren öğrenciler (20 kişi) özellikle ilk geldikleri zamanlarda okulda çeşitli sorunlar yaşadığını (16 kişi) söylemiştir. Verilen cevaplara bakıldığında en büyük sorunun dersleri anlamada ve arkadaşlarıyla anlaşmazlıklar sebebiyle yaşandığı (13 kişi) görülmektedir.

ÖĞR8: İlk geldiğim zamanda Türkçe bilmediğim için biraz çok zorlandım. Sonra da konuşarak alıştım. Türkçe öğrendim ve dersleri anlamıyordum. Şimdi anlıyorum.

ÖĞR4: Herhangi bir sorunum yok. İlk geldiğimde sadece dil bilmiyordum. Bir de anlayamıyordum yani hoca söylüyor, konuşuyor. Mesela ödev yap diyor ben anlamıyordum. Ondan sonra yani mesela bir gün sonra geldiğimde ödev nerede diyor. Ben de hiçbir şey anlamıyorum. Şimdi anlıyorum. Hoca ödev yap diyor ben de eve gidince ödevimi yapıyorum. Yarın gelince ödevin nerede diyor çıkartıyorum.

Öğrencilerin çoğu (17 kişi) yaşadıkları bu sorunları öğretmenlerine ve okul yöneticilerine söylediklerini ve öğretmen ve yöneticilerin kendi sorunlarıyla ilgilendiklerini, bir öğrenci ise öğretmen ve yöneticilerin sorunlarıyla ilgilenmediğini ifade etmişlerdir.

ÖĞR3: Evet söylüyorum. Ben bir kere fen dersindeydi. Çok kolaydı fakat ben anlamamıştım. Öğretmene sordum, öğretmen de bana çok açık açık anlattı. Arkadaşlarla iki kere sorun yaşadık. Müdür yardımcısına hocaya söyledim ben.

Müdür yardımcısı konuştu. Bir arkadaşım vardı kötü davranıyordu. Dövüyordu falan. Ben bir şey demiyordum. Ben kavga eden biri değilim. Sonra ben bir şey diyemedim ona. Müdür yardımcısına söyledim. O da konuştu bir kere tamam oldu. Evet, öğretmen ve idareciler bizimle ilgileniyorlar.

ÖĞR8: Problem olduğunda öğretmenlerime söylüyorum ilgileniyorlar. Mesela satranç oynarken bir arkadaşım rahatsızlık veriyordu bozuyordu. Onu hocaya söyledim. Hoca geldi ona söyledi, ilgilendi.

ÖĞR2: Hayır, hocam iletemiyorum. Söylüyorum da yani olmuyor, yapmıyorlar yani dediğimi. İlgilenmiyorlar. Mesela yedinci sınıftayken sınıftaydık, bir arkadaşımız böyle sırayı içmişti bana doğru. Sonra ayağıma gelmiş ayağım çok acımıştı. Sonra hocaya söylemiştim. Hoca da derse devam etmişti. Ona hiçbir şey dememişti. Yani defalarca söyledim, hiçbir şey demedi hoca. Sonra peşini bıraktım. Bir daha söylemedim.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde öğrencilerin okulda çeşitli sorunlar yaşadığı, bu sorunlarını öğretmen ve okul yöneticilerine söyleyebildiği, öğretmen ve okul yöneticilerinin de öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendiği anlaşılmaktadır.

Akademik başarı konusunda karşılaştığı sorunlarla ilgili görüşler

Bu alt problemle ilgili öğrenci görüşleri iki başlık altında sunulmuştur.

Ders başarısı ile ilgili karşılaştığı sorunlar

Yabancı uyruklu öğrencilerin derste anlatılan konuları anlamakta zorlanıp zorlanmadıklarını ve anlamadıklarında nasıl bir çözüm ürettiklerini öğrenmek amacıyla öğrencilere *"İlk geldiğinizde/şimdi Öğretmenlerinizin derste anlattıklarını anlamakta zorluk çektiğiniz oldu mu? (sebep nedir?). Derste anlatılan konuları anlamadığınızda ne yapıyorsunuz/yapıyordunuz?* Sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar incelendiğinde (20 kişi) öğrencilerin tamamının ilk geldikleri zamanlarda derslerde anlatılanları anlamakta zorlandıklarını; anlamadıklarında ise öğretmenlerine (5 kişi), arkadaşlarına (5 kişi) ailesinden birine (3 kişi) sorduklarını veya kendi çabalarıyla anlamaya çalıştıklarını (3 kişi) görüyoruz.

ÖĞR3: İlk geldiğinde hiçbir şey anlamıyordum. Aslında bir şey yapamıyordum. Azıcık zaman geçince çok az öğrendim Türkçeyi. O zaman soruyordum öğretmenlere. Şimdi anlıyorum dersleri. Şimdi problem yok.

ÖĞR4: İlk geldiğimde biraz zorlanıyordum ama şimdi zorlanmıyorum. Arkadaşıma soruyordum. Yabancı arkadaşlarım sınıfta anlamadığım kelimeleri o bana çeviriyor. Ben de anlıyorum. O dediklerini yavaş yavaş anlıyorum.

ÖĞR2: Önceden zorlanıyordum. Hem Türkçeyi bilmiyordum hem de yazamıyordum hocanın her söylediğini. Fazla bilmediğim için dikkat veremiyordum. O yüzden hoca da bana kızıyordu. Sonra ben konuşamadığım için derdimi anlatamıyordum. Hatta bir şey yapmak istediğimde yabancı bir arkadaşıma, Türkçe bilen bir arkadaşıma yazdırıyordum hocaya veriyordum o zaman beni anlıyordu. Hocam yani zorlanıyordum baya. Anlayamadığımda Türkçe bilen bir arkadaşımı getiriyordum. Onun anlatmasını istiyordum veya o olmadığı zaman da kendim anlatmaya çalışıyordum. Zor da olsa anlatmaya çalışıyordum. Şimdi anlatılanları anlıyorum şimdi bir zorluk yaşamıyorum.

ÖĞR5: Eskiden çok güçlük çekiyordum ben. Şu an Hayır. Ama Eskiden çok çekiyordum. Eve gidip babama söylerdim. Yardımcı oluyorlardı. Ben yine de zorlandım.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde öğrencilerin özellikle ülkemize ilk geldikleri zamanlarda derste anlatılan konuları anlamakta zorlandıkları görülmektedir. Derste anlatılanları anlamadıklarında ise en fazla öğretmenleri ve arkadaşlarından yardım aldıkları anlaşılmaktadır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin akademik anlamda yaşadıkları sorunları tespit etmek üzere öğrencilere *"En başarılı olduğun ve başarmakta güçlük çektiğin dersler hangileri? Neden? En sevdiğin ders hangisi? Neden?"* şeklinde bir soru daha yöneltilmiştir. Verilen cevaplara göre öğrencilerin başarılı oldukları, zorlandıkları ve sevdikleri derslerin çok faklı olduğu belirli bir ders üzerinde yoğunlaşmamıştır.

> *ÖĞR1: En başarılı olduğu ders din en zorlandığım ders İngilizce, Türkçe en sevdiğim ders. Dersler güzel ismini de seviyorum.*
>
> *ÖĞR2: En başarılı olduğum ders müzik. Notlarımın en düşük olduğu ders İngilizce. En sevdiğim ders Müzik. Yani müziğe daha çok yakınım, hoşuma gidiyor. Yani şarkı söylerken yani müzik gitar falan çalarken hoşuma gidiyor. O yüzden en çok sevdiğim müzik.*
>
> *ÖĞR7: En başarılı olduğum ders Arapça. En zorlandığım ders matematik. En sevdiğim ders fen. Çünkü fen dersi çok güzel hoca da çok iyi anlatıyor çok güzel anlatıyor. Çok iyi anlıyorum.*
>
> *ÖĞR11: En başarılı olduğum ders Hz Muhammed'in hayatı. En zorlandığım ders matematik. En sevdiğim ders Hazreti Muhammed'in hayatı. Bilmem bana daha yakın olduğu için yani.*
>
> *ÖĞR14: En başarılı olduğum ders matematik en zorlandığım ders Sosyal. İngilizce en sevdiğim ders.*
>
> *ÖĞR12: En başarılı olduğum ders matematik en zorlandığım ders sosyal. En sevdiğim ders fen dersi. Benim annem öldü. Yani o doktordu. Fen çalışıyorum ve doktor olmak istiyorum.*

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde; öğrencilerin başarılı oldukları, başarmakta zorlandıkları ve en fazla sevdikleri dersler konusunda farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Bu durum öğrencilerin derslere aynı mesafede olduklarını, ilgi ve isteklerine göre bazı dersleri tercih ettiklerini göstermektedir.

Ailesinin eğitime desteğiyle ilgili karşılaştığı sorunlar

Yabancı uyruklu öğrencilerin dersler konusunda ailelerinin desteğini almakta sorun yaşayıp yaşamadıklarını öğrenmek için öğrencilere *"Derslerinizle ilgili ailenizden bir destek alabiliyor musunuz? Ödevlerinizde yardımcı olabiliyorlar mı? Ne yapıyorlar?"* sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar incelendiğinde (20 kişi) öğrenci ailelerinin genelde derslere yardımcı oldukları (13 kişi), özellikle Türkçe bilmeyen ailelerin ise yardımcı olamadıkları (7 kişi) görülmektedir. Ailelerinin yardımcı olduğunu söyleyen öğrencilerden büyük bir kısmı (11 kişi) matematik ve İngilizce konusunda yardım aldıklarını ifade etmişlerdir.

> *ÖĞR15: Yardımcı oluyorlar hocam. Benim abimin matematiği, İngilizcesi iyi hocam. Onlarda yardım ediyor bana. İran'da da matematik bölümünü seçmişti o. O bana matematikte bayağı yardım ediyor. Bir de İngilizcede hocam.*
>
> *ÖĞR5: İngilizce matematik bu derslerde yardımcı oluyorlar. Ama sosyal, tarih derslerinde hayır. Babam üniversiteye gitmiş anlatıyor. Bayağı biliyor.*

Yukarıdaki görüşlerini bildiren öğrenciler ailesinin derslerine yardımcı olduğunu ifade ederken bazı öğrenciler ise dersler konusunda ailesinden yardım alamadıklarını söylemişlerdir.

ÖĞR1: Hayır, yardım alamıyorum. Çünkü Türkçe anlamıyorlar.

ÖĞR13: Hayır. Annem çok Türkçe bilmiyor. Ben kendim ders yapıyorum. Ben kardeşlerime yardım ediyorum.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde yabancı uyruklu öğrencilerin dersler konusunda sınırlı da olsa ailelerinden destek aldıkları görülmektedir. Bu desteğin özellikle matematik ve İngilizce derslerinde olması da bu derslerin evrensel bir içeriğe sahip olmasıyla açıklanabilir.

Ayrımcılık Konusunda Yaşadıkları Sorunlarla İlgili Öğrenci Görüşleri

Bu alt problemle ilgili öğrenci görüşleri iki başlık altında sunulmuştur.

Okullarda yaşadıkları ayrımcılıkla ilgili sorunlar

Yabancı uyruklu öğrencilere okulda haksızlık yapılıp yapılmadığını, eşit davranılıp davranılmadığını tespit etmek ve bu konuda yaşanan sorunları ortaya çıkarmak amacıyla öğrencilere *"Okulda size karşı yabancı olduğunuz için yanlı davranıldığını ve haksızlık yapıldığını düşünüyor musunuz? (Okul idaresi, Öğretmenler veya arkadaşları tarafından) (Evet derse) örnek verebilir misiniz?"* sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplara bakıldığında (20 kişi); herhangi bir ayrımcılık haksızlık yapılmıyor (16 kişi), bazen yanlı davranmalar oluyor (2 kişi), haksızlık yapılıyor (2 kişi) gibi cevaplar verildiği görülmüştür.

ÖĞR1: Hayır hocam böyle bir şey görmedim." (ÖĞR6) "Yok düşünmüyorum farklı davranmıyorlar.

ÖĞR9: Bir haksızlık olmuyor. Adil olarak düşünüyorlar. Haksızlıkla hiç karşılaşmadım.

ÖĞR13: Hayır hayır haksızlık yapmıyorlar arkadaşlar. Hocalar da yapmıyor. Ben seviyorum hocaları. Ben seviyorum hayır hayır.

ÖĞR20: Yok. Burada hepimiz insanız herkes herkesin kardeşi diye söyleyebilirim. Hiç öyle bir şey görmedim de kendime de uygulanmadı yani.

ÖĞR16: Bazen yanlı davranıldığı oluyor. Geçen kavga çıktı. İdaredekiler bizim yabancı arkadaşlara bir şeyler demiş ama Türklere hiçbir şey dememiş. Sen git oğlum biz ilgileniriz demişler. Başka bir şey olmuyor da bu durumlarda bizi dışlıyorlar. Arkadaşlarım dışlamıyor. İdareye gittiğimizde kavga falan edince biz haklıysak bile bizi haksız duruma düşürüyorlar. Öğretmenlerimiz çok iyi davranıyorlar. Öğretmenlerin herhangi bir ayrımı olmuyor.

ÖĞR2: Evet hocam. En çok da başkanlıkta haksızlık yapıyorlar yani. Hocam biz katılmak istiyoruz. Adımızı yazıyorlar ama bizi seçmiyorlar. Arkadaşlar yani seçmiyorlar. Biz çok oy alırsak oluyor ama yapmıyorlar onu yani. Oy vermiyorlar. Sonra bir de bazı oyunlarda katıldığımızda sürekli diyorlar bunu yapmayın. Siz yapamazsınız. Siz katılmayın falan diyorlar. Öğretmenlerin böyle davranışları yok hocam.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde bazı münferit olaylar yaşansa da yabancı uyruklu öğrencilere karşı eşit davranıldığı, Türk öğrencilerden farklı bir muameleye maruz kalmadıkları görülmektedir. Ancak sayıları az da olsa yabancı uyruklu öğrencilerin arkadaşlarından ayrımcılık gördüklerini söylemeleri üzerinde durulması gereken bir konudur.

Okullarda Türk öğrencilerle beraber eğitim görme

Yabancı uyruklu öğrencilerin Türk öğrencilerle beraber eğitim alma konusunda ne düşündüklerini öğrenmek amacıyla öğrencilere *"Ayrı bir okul yerine Türk çocuklarıyla birlikte eğitim almak konusunda ne düşünüyorsunuz? Yabancı öğrencilere ayrı bir okul olmasını ister miydiniz? Neden"* sorusu sorulmuştur. Alınan cevaplara bakıldığında (20 kişi); beraber eğitim almak isterdim (18 kişi), ayrı okul isterdim (1 kişi), ilk geldiğim zamanlarda ayrı olmasını isterdim (1 kişi) gibi cevaplar verildiği görülmektedir.

> *ÖĞR4: Hayır başka bir okul olmasını istemezdim. Adetlerini öğrenmek için, bir de dillerini öğrenmek için. Mesela ben yabancı bir okula gitsem Türkçe öğrenemezdim. Orada Arapça konuşuyorlar. Ben nereden Türkçe öğreneceğim.*
>
> *ÖĞR5: Bence ayrı bir okul olmasın. Çünkü hani biz şimdi okula geliyoruz. Öğretmenler Siz Yabancısınız diye bakmıyorlar. Hep Türk gibi bakıyorlar. Bence bir sorunumuz yok.*
>
> *ÖĞR12: Vallahi Türkler ile beraber yani iyi insan oldukları için çok sevdiğim için onun için yani Türklerle beraber istiyorum. Aynı okulda olmak istiyorum. Ayrı bir okul istemezdim. Yeni insanlarla tanışmak istiyorum yani.*
>
> *ÖĞR13: Türklerle beraber isterdim. Ayrı istemiyorum. Türklerle beraber olsun. Çünkü hepimiz Müslüman hocam. Hiç problem yok.*

Yukarıdaki görüşlerde de görüldüğü gibi öğrenciler; Türk kültürüne, toplumuna uyum sürecinden dolayı yaşamış oldukları zorlukları Türk öğrencilerle beraber eğitim aldıkları okullarda çözeceklerini düşünmektedirler. Ayrıca okullarda yabancı uyruklu öğrencilere karşı olumsuz bir tepkinin olmadığı, öğretmenlerin ve arkadaşlarının bu öğrencileri kabullendiği ifadelerden ortaya çıkmaktadır.

Bazı öğrenciler ise karşılaştıkları olumsuz olaylardan dolayı veya aynı ırktan olan öğrencilerin bir arada olmasının daha iyi olacağı düşüncesiyle ayrı okul uygulamasını istemektedirler.

> *ÖĞR9: Aslında yabancı öğrencilere ayrı bir okul olmasını isterdim ama oradaki öğretmenlerin Türk olmasını isterdim. Çünkü böyle içlerine kapanık olacaklarını düşünüyorum. Sadece kendi dilleri konuşulduğu için Türkçeyi öğrenmeyebilirlerdi. Yabancıların ayrı okulu olsa sınıf tarafından dalga geçilmezdi. Çünkü geçiyorlar şimdi. Bizim sınıfta Ali diye biri var. Kendisi okuma yazma bilmiyor. Defter kitap getirmiyor, hep uyuyor. Turist Ömer adını koydular.*
>
> *ÖĞR17: İlk geldiklerinde yabancı okul olursa iyi olur. İlk geldiklerinde Türkçe bilmiyorlar. Mesela kendi arkadaşlarını gördükçe içleri açılıyor. Birkaç yıl sonra Türkçe öğrendikçe Türk okullarına geçmeleri iyi olur.*

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde yabancı uyruklu öğrencilerin genelde ayrı bir okul istemediği, bazı öğrencilerin ise yaşadıkları olumsuzluklar sebebiyle geldikleri ilk zamanlarda da olsa ayrı okulda olmayı arzuladıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Okul Masraflarını Karşılamada Yaşanan Sorunlarla İlgili Görüşler

Yabancı uyruklu öğrencilerin okula gelirken neler için para harcadıkları, bu masrafları nasıl karşıladıklarını, bu konuda sorun yaşayıp yaşamadıklarını tespit etmek için öğrencilere *"Eğitimle ilgili masraflarınız neler? Bu masraflarını karşılamakta güçlükler yaşıyor musunuz? (Masraflarınız kim tarafından karşılanıyor?)"*sorusu yöneltilmiştir. Alınan cevaplar incelendiğinde (19 kişi); öğrenciler kırtasiye ürünleri ve okul forması gibi şeyler için

harcama yaptıklarını, bu harcamalar için güçlük yaşadıklarını (13 kişi), bazı öğrenciler ise bu harcamalar için zorlanmadıklarını (6 kişi) belirtmişlerdir. Yine masraflarınız kim tarafından karşılanıyor sorusuna babanın, anne babanın veya ağabeyin çalıştıkları (10 kişi); babanın, anne babanın veya ağabeyin çalıştığını bunun yanında yardım kuruluşlarından yardım aldıkları (7 kişi), yardımla geçindikleri (1 kişi), memleketlerinden kendilerine para geldiği (1 kişi) şeklinde cevaplar verildiği görülmüştür.

ÖĞR1: Hocam çok bir şey değil de sadece kalem defter başka bir şey almıyoruz. Masrafları almakta güçlük yaşıyoruz. Çünkü babam çalışıyor inşaatta. İş bulursa gidip çalışıyor. Bulmadı ise evde oturuyor. Başka bir gelirimiz yok. Dört aydır babam evde yatıyor şimdi. Babam arkadaşlarından borç alıyor, işe gidince ödüyor. Sosyal Yardımlaşma Vakfı üç ayda bir yardım ediyor.

ÖĞR2: Hocalar bir şey alın dediğinde biz kırtasiyeden alıyoruz. Hocam bazıları pahalı oluyor bazıları ucuz oluyor. Ama hocanın dedikleri bazı şeyler pahalı oluyor. Sonra biz alamayınca hocaya söylüyoruz. Hoca da bir şey demiyor. Tamam diyor. Sonra arayıp oraya söylüyor Bizim okuldan diye. O zaman gittiğimizde daha ucuza satıyorlar. Sadece kitap alıyoruz okulla ilgili. Başka bir şey almıyoruz.

ÖĞR5: Forma, çanta, kitap gibi şeylere para harcıyoruz. Bunları almak için zorlanmıyoruz ama özel kurslarda Evet. Bunlar için parayı İran'dan gönderiyorlar. Babaannem gönderiyor. Babam çalışmıyor."

ÖĞR2: Eğitim masraflarımı karşılamakta güçlük çekmiyoruz. Tabii güçlük çektiğimiz zamanlar da olmuştur. Ama çekmiyoruz yani. Çünkü babam çalışıyor. Eskiden annem de çalışıyordu. Şimdi ev hanımı. İlk zamanlarda babam çalışmadığı için güçlük çekiyorduk.

Elde edilen veriler değerlendirildiğinde yabancı uyruklu öğrencilerin eğitimleri için kırtasiye ürünleri ve okul forması gibi ihtiyaçları için masraf ettikleri, büyük çoğunluğunun bu ihtiyaçlar için para bulmakta zorlandıkları görülmektedir. Ailesinden birkaç kişinin çalışmasıyla veya memleketlerinden gelen para sayesinde maddi zorluk yaşamadığını belirten öğrenciler de mevcuttur. Ancak maddi zorluk çekmeyen öğrenci ve aile sayısı diğerlerine göre az olduğu görülmektedir. Masrafları karşılama konusunda ise yabancı uyruklu öğrencilerin tamamına yakınının ailesinde çalışan kişilerin olduğu, ancak düzenli işlerinin olmadığı, bazı ailelere memleketlerinden para geldiği, bazı öğrenci ailelerinin ise ayrıca yardım kuruluşlarından yardım aldığı anlaşılmaktadır.

Gelecek hedefleri konusundaki görüşler

Yeni bir ülkeye gelen, yeni bir kültürle tanışan, birçoğu göç öncesinde ve göç esnasında değişik travmalara maruz kalan yabancı uyruklu öğrencilerin gelecek ve eğitimleriyle ilgili hedeflerinin ne olduğunu tespit etmek amacıyla öğrencilere *"Gelecekle ilgili ve eğitimle ilgili hedefleriniz neler?"* sorusu yöneltilmiştir. Görüş bildiren öğrencilerin (20 kişi); Türkiye'de kalmak istiyorum (13 kişi), başka bir ülkeye gitmek istiyorum (4 kişi), ülkemize geri dönmek istiyorum (3 kişi) gibi cevaplar verdiği; eğitimle ilgili hedefi sorusuna ise en çok doktor olmak istiyorum (5 kişi), polis olmak istiyorum (4 kişi), öğretmen olmak istiyorum (3 kişi) gibi cevapların verildiği görülmektedir.

ÖĞR1: Gelecekle ilgili daha karar veremedim pilot olmak istiyorum da. Hocam ben Türkiye'yi sevdim, Türkiye'de kalmak istiyorum. Hedefimizde başka bir şehir yok şimdi.

ÖĞR7: Öğretmen ya da psikolog olmak istiyorum. Gelecekte yine burada yaşamak istiyorum. Çünkü Türkiye çok iyi bir yer. Türkiye dışında bir yere gitsek Türkiye kadar olmaz bence. Memlekete dönmeyi düşünmüyoruz.

ÖĞR11: Doktor olmak istiyorum. Bu ülkede devam etmek istiyorum şimdilik. Yani Babamlar bilir. Ben bilmiyorum. Onlar kararını değiştirebilir. Mesela benim amcam var, o burada değil. Amerika'da. En çok oraya gitmek istiyorlar. Ben burada kalmak istiyorum.

ÖĞR2: Daha önce düşünmüştüm bunu Hocam. Ben Anadolu Lisesi'ne gitmek istiyorum. Ben müzisyen olmak istiyorum. Derslerim önceden çok kötüydü. Şimdi çalışıyorum daha iyi olmasını istiyorum. Hedefime ulaşmak istiyorum. Çünkü en sevdiğim meslek müzisyen olmak.

ÖĞR15: Bisiklette dünya şampiyonu olmak istiyorum hocam. Biz Kanada'ya gideceğiz bu yazın veya okul başladığından bir iki ay sonra. Ama ben babamlara ben Türkiye'yi sevdim dedim. Gideriz ama ben geri geleceğim burada yaşayacağım dedim. Onlar da tamam dedi. Sıkıntı yok dedi.

ÖĞR19: Ben gelecekte ya polis ya da oyuncu olmak istiyorum. Film oyuncusu. Gelecekte burada da yaşayabiliriz memlekette de. Birini seçecek olursam memleketimi seçerdim. Herkes memleketini sever.

Görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde yabancı uyruklu öğrencilerin % 65 gibi büyük bölümünün Türkiye'de hayatlarına devam etmek istedikleri görülmektedir. Başka bir ülkeye gitmek isteyen ve memleketine dönmek isteyenlerin ise daha az olduğu görülmektedir. Öğrenciler; eğitim hedefleri ve yapmak istedikleri meslekle ilgili soruya ise en çok doktor ve polis olmak istediklerini bunun yanında pilot, psikolog, müzisyen, resim öğretmeni, sinema oyuncusu, bilgisayar mühendisi, avukat, astronot gibi mesleklerle ilgili eğitim almak istediklerini söylemişlerdir.

Tartışma ve Sonuç

Okula ilk kayıt sırasında yaşanan sorunlarla ilgili olarak yabancı uyruklu öğrenci ailelerinin ülkemize ilk geldiklerinde çocukları için okul arayışına girdikleri, bütün öğrencilerin okula kayıt sırasında sorun yaşadığı, en büyük sorunun dil olduğu görülmüştür. Öğrencilere ve ailelere bu konuda yol gösterecek bir organizasyonun olmayışı büyük bir eksiklik olarak hissedilmektedir. Türkiye'ye gelen öğrenci ve ailelerinin Türkçe bilmemeleriyle ilgili sorunu okula kayıt sırasında; anne veya babalarının arkadaşları yardımıyla, o dili bilen öğretmenler yardımıyla, telefon uygulamaları yardımıyla, kayıt olduğu okulda okuyan ve o dili bilen diğer öğrencilerin yardımıyla veya daha önce yaşadıkları yerde öğrenmiş oldukları Türkçeyi kullanarak aşmaya çalıştıkları görülmektedir. Araştırmamızın bu bulgularıyla paralel olarak; Solak ve Çelik (2018) Türkiye'deki mülteci öğrencilerin dil ile ilgili sorunlarını incelediği araştırmasında, dil sorununun mülteci öğrencilerin okulda yaşadıkları ilk ve en önemli sorun olduğunu ortaya koymuştur. Sarıkaya'nın (2014) Belçika Flaman bölgesindeki Türk öğrencilerin yaşadıkları sorunlar üzerine yaptığı çalışma bulgularına göre de Belçika'daki Türk öğrencilerin öğretim diline tam olarak hakim olmamalarından dolayı özellikle kendi akranlarıyla iletişimde zorlandıkları tespit edilmiştir.

Öğrencilerin okuldaki sosyal ve sportif faaliyetlere katılımla ilgili olarak yabancı uyruklu öğrencilerin; çoğunlukla sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katıldıkları, bazı öğrenciler ise kendi istekleri doğrultusunda katılmadıkları, öğretmen ve yöneticilerin faaliyetlere katma konusunda yabancı uyruklu öğrencilere bir ayrında bulunmadıkları, hatta teşvik ettikleri belirtilmiştir. Özdemir'in (2016) yaptığı çalışmada da benzer sonuçlar ortaya

çıkmış; yabancı uyruklu öğrenciler aleyhinde herhangi bir ayrım yapılmadığı, onların okuldaki diğer bütün öğrencilerle bir tutulduğu ifade edilmiştir.

Türkçe öğrenmeye ilişkin yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçeyi çevrelerindeki arkadaşlarından, komşularından ve zamanla gerçekleşen iletişimleri sonucunda öğrendikleri, bu konuda düzenli Türkçe kurslarının yetersiz olduğu, sınırlı sayıda açılan kurslara ise az sayıda öğrencinin kısa süreliğine katıldığı ifade edilmiştir. Bu bulgulardan hareketle öğrencilere Türkçe öğrenme konusunda yeterli desteğin verilmediği görülmektedir. Levent ve Çayak (2017) da benzer şekilde, çok az okulda Suriyeli öğrenci ve ailelerine yönelik Türkçe okuma ve yazma kurslarının açıldığını ve Türkçe öğretimi ile ilgili çalışmaların yeterli olmadığı ifade etmektedir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin ailelerinin çocukların eğitim sürecine katılmaması da bir sorun olarak görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasının başlıca sebepleri Rego, Otero & Moledo'ya (2009) göre ailelerin dil problemleri, eğitim sistemi hakkında bilgi sahibi olmamaları, anlaşılamamaktan korkmaları ve iş yoğunluğudur. Öğrencilerin karşılaştıkları sorunların önlenebilmesi ve okul-aile işbirliğini sağlamak için ailelere psikososyal eğitim etkinlikleri düzenlenebilir.

Arkadaşlarıyla ilişki ve iletişim kurmaya ilişkin; yabancı uyruklu öğrencilerin çoğunluğunun okulda ve okul dışında Türk arkadaşlar edindikleri, ülkemize ilk geldikleri zamanlarda Türk arkadaşları tarafından dışlandıkları, oyunlara katılmadıkları, ileriki zamanlarda ise Türk arkadaşlarının kendilerini kabullendikleri, bir ayrım veya dışlanma yaşamadıkları, bu arkadaşlarıyla oyunlar oynadıkları, gezdikleri, parklarda oturdukları, ailecek birbirlerinin evlerine gittikleri görülmüştür. Buna göre yabancı uyruklu öğrencilerin büyük çoğunluğunun çevresiyle uyum sorunlarını zamanla çözdüğü anlaşılmaktadır. Delen (2018) çalışmasında yabancı uyruklu öğrencilerin ilk zamanlar arkadaşlarıyla uyumla ilgili bazı sorunlar yaşadıklarını, yeni gelen öğrencilerin kabul edilmesinde bazı zorlukların görüldüğünü, fakat zaman içinde bu sorunların ortadan kalktığını belirtmiştir.

Öğretmenler ve okul yöneticileriyle ilişki ve iletişim kurmaya ilişkin; yabancı uyruklu öğrencilerin okulda yaşadığı sorunlarını öğretmen ve okul yöneticilerine iletebildiği, öğretmen ve okul yöneticilerinin de öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendiği ifade edilmiştir.

Akademik başarılarına ilişkin; yabancı uyruklu öğrencilerin özellikle ülkemize ilk geldikleri zamanlarda derste anlatılan konuları anlamakta zorlandıkları, derste anlatılanları anlamadıklarında ise en fazla öğretmenleri ve arkadaşlarından yardım aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilere ailenin desteği sorulduğunda dersler konusunda sınırlı da olsa ailelerinden destek aldıkları bu desteğin özellikle Matematik ve İngilizce derslerinde olduğu görülmüştür. Öğrencilere başarılı oldukları, başarmakta zorlandıkları ve en fazla sevdikleri dersler sorulduğunda, herhangi bir ders üzerinde yoğunlaşma olmamıştır. Bu durum öğrencilerin derslere aynı mesafede olduklarını, ilgi ve isteklerine göre bazı dersleri tercih ettiklerini göstermektedir. Solak ve Çelik (2018) yaptığı çalışmada; mülteci öğrencilerin bir uyum süreci geçirmeden ve dil sorunları çözülmeden okula başladıkları zaman toplumsal ve akademik açıdan bazı sorunlarla karşılaştığını ifade etmektedir. Ogbu, (1992) yabancı uyruklu öğrencilerin akademik eksikliklerini telafi etmek adına okullarda Türkçe ve matematik gibi derslerden telafi programlarının uygulanabileceğini belirtmektedir.

Ayrımcılıkla ilgili olarak elde edilen veriler değerlendirildiğinde bazı münferit olaylar yaşansa da yabancı uyruklu öğrencilere karşı okullarda eşit davranıldığı, Türk öğrencilerden farklı bir muameleye maruz kalmadıkları ortaya çıkmıştır. Yabancı uyruklu öğrencilerin ayrı bir okul istemediği, Türk öğrencilerle beraber aynı okulda bulunmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Okul masraflarını karşılamaya ilişkin; yabancı uyruklu öğrencilerin kırtasiye ürünleri ve okul forması gibi ihtiyaçları için masraf ettikleri, büyük çoğunluğunun bu ihtiyaçlar için para bulmakta zorlandıkları, masrafları karşılama konusunda ise tamamına yakınının ailesinde çalışan kişilerin olduğu, ancak düzenli işlerinin olmadığı, bazı ailelerin ayrıca yardım kuruluşlarından yardım aldığı görülmüştür. Nar (2008) çalışmasında öğretmenlerin, çocuklardan istedikleri dersle ilgili materyalleri ailenin maddi imkânsızlıklar sebebiyle temin edemediğini ve ailelerin maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocukların öncelikli eğitim hakkını geri plana ittiğini ifade etmektedir.

Gelecekle ilgili hedeflere ilişkin; yabancı uyruklu öğrencilerin % 65 gibi büyük çoğunluğunun Türkiye'de hayatlarına devam etmek istedikleri, başka bir ülkeye gitmek isteyen ve memleketine dönmek isteyenlerin ise daha az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler eğitim hedefleri ve yapmak istedikleri meslekle ilgili soruya ise en çok doktor ve polis olmak istediklerini bunun yanında pilot, psikolog, müzisyen, resim öğretmeni, sinema oyuncusu, bilgisayar mühendisi, avukat, astronot gibi mesleklerle ilgili eğitim almak istediklerini söylemişlerdir.

Sonuç olarak yabancı uyruklu öğrencilerin; okula ilk kayıt sırasında Türkçe bilmeme, onlara tercümanlık ve rehberlik edecek bir kişinin olmayışı gibi sorunlarla karşılaştıkları, okullarda düzenlenen faaliyetlere katılmalarında bir engel olmadığı, Türkçe öğrenmeyle ilgili kursların yetersiz olduğu ve bu konuda gerekli desteğin verilmediği, Türk arkadaşları tarafından ilk geldikleri zamanlarda dışlandıkları ancak zamanla Türk arkadaşlar edindikleri, problem ve isteklerini yönetici ve öğretmenlere iletebildiği, yönetici ve öğretmenlerin öğrencilerin sorunlarıyla ilgilendikleri, ilk geldikleri zamanlarda dersleri anlamakta zorlandıkları, ailelerinin daha çok Matematik ve İngilizce derslerinde kendilerine yardım ettikleri, okulda kendilerine genellikle ayrımcılık ve haksızlık yapıldığını düşünmedikleri, ailelerinin maddi sorunlar yaşadığı ve okul ihtiyaçlarını teminde zorlandıkları görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun gelecekte de ülkemizde kalmak istediği ortaya çıkmıştır.

Yabancı uyruklu öğrenciler eğitimin ilk basamağında yani okula kayıt sırasında iletişim açısından sorunlar yaşamaktadırlar. Ülkemize yeni gelen öğrenci ve ailelerini okullara yönlendirecek ve kayıt sırasında yardımcı olacak bir rehberlik faaliyetinin sağlanması gerekmektedir ve bunun için gerekli önlemler alınmalıdır. Yabancı uyruklu öğrencilerin Türk okullarına kayıt yaptırmadan önce mutlaka bir Türkçe eğitiminden geçirilmelidir. Yabancı uyruklu öğrenciler ülkemize ilk geldiklerinde uyum eğitimi şeklinde bizim adet, gelenek ve göreneklerimiz anlatılmalı ve öğretilmelidir. Yabancı uyruklu öğrenciler okullara yerleştirilirken akranlarıyla aynı sınıf seviyesinde olmalarına dikkat edilmelidir. Yabancı uyruklu öğrencilere psikolojik destek verilmelidir. Yabancı uyruklu öğrenciler sosyal sportif ve kültürel etkinliklere yönlendirilmeli ve böylelikle uyumları kolaylaştırılmalıdır.

Yaptığımız bu çalışma Kastamonu ilindeki 4 ortaokulda bulunan yabancı uyruklu öğrencilerin katılımıyla yapılmıştır. İlkokul ve lise boyutuyla da incelenen bir şekilde araştırma yapılabilir. Çalışmamızda yabancı uyruklu öğrencilerin yaşadığı sorunlar ele alınmıştır. Beraber eğitim gördüğü Türk öğrenciler de dâhil edilerek onların yaşamış olduğu sorunlar da incelenebilir.

Kaynakça

Akar, H. (2016). Durum çalışması. A. Saban ve A. Ersoy (Editörler). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Berry, J. W. (2003). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46 (1), 5-34.

Booth, T. & Ainscow, M. (2002). Index for inclusion: Developing learning and participation in schools. Brisol, CSIE

Büyüköztürk Ş., Kılıç Çakmak, E. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri (3. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.

Dede, Ş. (1996). Özel Eğitim Hakkında Salamanca Bildirisi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, (2) 2. 91-94.

Delen, A. (2018). *Yabancı uyruklu öğrencilerin bulunduğu ilkokullarda istenmeyen öğrenci davranışlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19* (1), 213-234.

Ferris, E., & Winthrop, R. (2010). Education and displacement: Assessing conditions for refugees and internally displaced persons affected by conflict.

https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2016/06/2011_02_idp_unesco_ferrise.pdf Erişim tarihi: 05 Haziran 2020

Gencer, T. E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10* (54) 838-851.

İltica Ve Göç Ulusal Eylem Planı (2005). İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/yonetmelikler/Temel-Belgeler/Iltica-Ve-Goc-Ulusal-Eylem-Plani.pdf Erişim tarihi: 13 Nisan 2019

Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi (28. Basım). Ankara:* Nobel Yayınları.

Levent, F. ve Çayak, S. (2017). Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin eğitimine yönelik okul yöneticilerinin görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 14* (27), 21-46.

Nar, B. (2008). *Göçün eğitime ve eğitim yönetimine etkileri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.

Nicolai, S., & Triplehorn, C. (2003). The role of education in protecting children in conflict. Network Paper: Humanitarian Practice Network (HPN), 42, 1-36. https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/520.pdf

Ogbu, J. U. (1992). Understanding cultural diversity and learning. *Educational researcher*. 21(8), 5-14.

Olivos, E. M., & Mendoza, M. (2010). Immigration and educational inequality: Examining Latino immigrant parents' engagement in US public schools. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 8(3), 339-357 https://doi.org/10.1080/15562948.2010.501301

Özdemir, Ç. (2016). *Sivas ilinde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin okul iklimine etkisine ilişkin görüşlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sivas.

Paker, T. (2015). Durum çalışması. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Editörler), *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Rego, M. Á. S., Otero, A. G., & Moledo, M. D. M. L. (2009). Evaluation of the implementation of a socio-educational program with immigrant families: A case study. *Evaluation and program planning*, 32 (1), 21-30

Sarıkaya, H.S. (2014). "Belçika Flaman Bölgesi Eğitim Sisteminde Türk Kökenli Çocukların Yaşadığı Temel Eğitim Sorunların İncelenmesi", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. 8: 246-260.

Solak E. ve Çelik, S. (2018). Türkiye'de eğitim gören mülteci öğrencilerin dilsel sorunlarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11*(57), 424-432.

Şişman, M. (2017). *Eğitim bilimine giriş. Ankara:* Pegem Akademi Yayınları.

Türkiye Ulusal Eylem Planı. (2005). 13.04.2019 tarihinde http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(3).pdf sayfasından erişilmiştir

UNICEF (2016). Köklerinden Koparılanlar, Mülteci ve Göçmen Çocukların Maruz Kaldığı Giderek Büyüyen Kriz (Yönetici Özeti ve Temel Bulgular). http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Uprooted-ES-Turkish.pdf Erişim tarihi: 01 Mayıs 2019

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (10. Baskı).* Ankara: Seçkin Yayınevi.